

DANSKE NATIONALDRAGTER

Tegnede af

F. C. LUND.

Udførte i Farvetryk i

HOFFENSBERG & TRAPS

Lithogr. Etabl.

Med Text

af
VILHELM BERGSÖE.

2^{det} Oplag

KJÖBENHAVN.

Nyt Dansk FORLAGSKONSORTIUM

1890.

Historiemaler F C LUND

DANSKE NATIONALDRAGTER

Andet oplag – 1890

Præsenteret af: Frits Lilbæk

INDHOLD.

I. <i>En Valdby Pige.</i> II. <i>En Amager.</i> III. <i>En Amagerpige.</i> IV. <i>En Fisker fra Skovshoved.</i> V. <i>En Skovshovedpige.</i> VI. <i>En sjællandsk Bonde.</i> VII. <i>En Hedebo-pige.</i> VIII. <i>En Kone fra Haudrup.</i> IX. <i>En Pige fra Refsnæs.</i> X. <i>En Kone fra Bornholm.</i> XI. — — — — <i>i Kirkedragt.</i> XII. <i>En Kone fra Falster.</i> XIII. <i>En Kone fra Avernaks.</i> XIV. <i>En Kone fra Dreis.</i> XV. <i>En Pige fra Ærø.</i> XVI. <i>En Mand fra Fuur.</i>	XVII. <i>En Pige fra Blaavandshuk.</i> XVIII. <i>En Bonde fra Mors.</i> XIX. <i>En Pige fra Ringkjøbing.</i> XX. <i>En Kone fra Salling.</i> XXI. <i>En Bonde fra Randers Egnen.</i> XXII. <i>En Pige fra Læsø.</i> XXIII. <i>En Kone fra Fano.</i> XXIV. <i>En Pige fra Øfjord (Island).</i> XXV. <i>En Pige fra Mødrevallis (Island).</i> XXVI. <i>En Pige fra Dannervirke (Slesvig).</i> XXVII. <i>En Kone fra Romø (do.).</i> XXVIII. — — — — <i>Arbejdsdragt.</i> XXIX. <i>En Pige fra Føhr (Slesvig).</i> XXX. <i>En Kone fra Amrom (do.).</i> XXXI. <i>En Kone fra Ostenfeldt (do.).</i>

Tekst af Vilhelm Bergsøe.

En Valby Pige - Young Girl from Valby

En Amager - Farmer, Isle of Amager

En Amagerpige - Young Girl, Isle of Amager

En Fisker fra Skovshoved - Fisherman, Skovshoved

En Skovshovedpige - Young Girl, Skovshoved

En Sjællandsk Bonde - A Farmer from Zeeland

En Hedebo Pige - Peasant Girl from Zeeland

En Kone fra Haudrup - Married Woman from Haudrup

En Pige fra Refsnæs - Girl from Refsnæs

En Kone fra Bornholm - Married Woman from Bornholm

Kirkedragt, Bornholm - Church Habit, Bornholm

En Kone fra Falster - Woman from Falster

En Kone fra Avernakø - Married Woman from Avernakø

En Kone fra Drejø - Married Woman from Drejø

En Pige fra Aør - Girl from Aør

En Mand fra Fur - Man from Fur

En Pige fra Blåvandshuk - Young Girl from Blåvandshuk

En Bonde fra Mors - Farmer from Mors

En Pige fra Ringkøbing-Egnen - Girl from the Environs of Ringkjøbing

En Kone fra Salling - Married Woman from Salling

En Bonde fra Randers - Farmer from Randers

En Pige fra Læsø - Girl from Læsø

En Kone fra Fanø - Married Woman from Fanø

En Pige fra Øffjord - Young Girl from Øffjord

En Pige fra Mødruvellir - Young Girl from Mødruvellir

En Pige fra Dannevirke - Young Girl from Dannevirke

En Kone fra Romø - Married Woman from Romø

En Kone fra Romø - Married Woman from Romø

En Pige fra Føhr - Young Girl from Føhr

En Kone fra Amrom - Married Woman from Amrom

En Kone fra Ostenfeldt - Married Woman from Ostenfeldt

Indledning.

er laa et Væld af Solglans og Sommerdis henover den gamle Kirkegaard, Bindeleddet mellem Kirken og Skolen, Tankestregen mellem Troen og Viden, en varm, solmættet Dis, dannet, halvt af Graverboligens fredelige Arnerøg, halvt af Spildepampen fra de store Maskinværksteder paa den anden Side af Gaden, og denne lette, sollyse Taage, svanger med Rosernes Duft og Buxbommens ramme Aande, slog som en varm, sitrende Luftbølge op ad Skolens gamle Mur og trængte i døsig Pust ind gennem de aabne Vinduer i den Klasse, der vendte ud mod den stille Plet, hvor ingen Viden længere gjordes behov.

I Klassen var der død stille. Ingen Spilopper, ingen Fnisen bag Lærerens Ryg, Ja ikke engang en uskyldig Papirskugle forstyrrede den Gravstilhed, der hvilede over Alt – vidste man ikke bedre, skulde man tro, at Kirkegaarden laa her, ikke hist, hvor Stærerne fløitede, Bierne summede, og Solstraalerne legede Tagfat mellem Rosernes Blade.

For Enden af det grønne Bord døsede en ung, forlegen Lærer, lige saa forlæst som Examinanderne, og lige saa hvidslipset-spidskjoleklædt som de. For den anden Ende sad Skolens Censor, ivrigt beskæftiget med at rense sine Negle, og midt imellem dem stod den uundgaaelige Examenskaraffe med Vand, parat til at hældes i Ansigtet paa Den, der først maatte opgive Aanden under Examens-Torturen.

Thi idag kneb det! Universitetet havde sendt sin egen Censor, og det var ingen anden, end den vidtberømte Professor selv, ham, der havde gjort saa mange Opda-

gelses, at man slet ikke kunde begribe, hvorfor han saa yderlig opmærksom studerede den Gaasefjer, han holdt i Haanden; men mulig talte han, hvormange Straaler, der var i Ribberne, for at bygge et nyt System over Gjæssene derpaa, eller ogsaa kjedede han sig morderligt paa Uvidenskabelighedens Vegne.

Klassens Rædsel steg. Nu strøg han Sandet fra Skrivetøiet ned i Haanden med Pennefanen, undersøgte det yderlig dybsindig, og sagde saa med et aandsfraværende Udtryk de meget indholdsrige Ord: "Ja – det turde mulig være tilstrækkeligt" – hvorpaa han bag Haandfladen malede et Ciffer op i Examensprotokollen, som fik Eleverne til at gyse – det var Evighedens Symbol.

"Den Næste", peb Skolens Censor, og et ungt Menneske med et ganske intelligent Ansigt tog Plads.

"Kan De sige mig", begyndte den unge Lærer med et uroligt Sideblik til Universitetsuhyret, "er der nogen Forskjel mellem Dyret og Mennesket, rent naturhistorisk seet?"

"Jo!" svarede den unge Mand freidig.

"Hvilken?"

Dette lille Ord kom saa skarpt og spidst, som om Læreren paa Forhaand benægtede Forskjellen. Examinanden følte det. Han vaklede, begyndte at famle og svarede usikkert: "De adskiller sig ved Sproget."

"Har Dyrene da intet Sprog?"

"Nei – intet rigtigt."

"Hvorfor ikke?"

"For de har ingen Tanker."

"Ikke det? – Da har de mulig flere Tanker, end De i dette Øieblik. Veed De ikke, at Fuglenes Sprog har været omtalt fra Oldtiden, at Myrerne har deres Tegnsprog, og at Termitterne telefonere til hverandre i deres Gange? De maa finde paa en anden Forskjel, hvis der overhovedet er nogen."

Examinanden saae haabløs-forvildet op i Loftet; men der legede kun Solringene, Gjenspeilet fra Examinaernes uundgaelige Vandkaraffe. Fra dem foer hans Blik nedad, ned over den nye, sorte Kjole, han i Dag bar for første Gang, og som greben af en pludselig Indskydelse sagde han sikkert:

"Mennesket klæder sig – det gjør Dyrene ikke."

Det gav et Choc i den unge Lærer -- Gud frie os! at en af hans Elever kunde svare saa taabeligt!

"Er De gal! Vil De gjøre Nar af mig?" spurgte han hidsig.

"Hm! Hm! Saavidt jeg skjønner i Sagen, ingen af Delene", afbrød den gamle Professor med et genialt Glimt i de Øine, der hidtil havde stirret saa matte. "Tillad, at jeg

et Øieblik overtager Examinationen, saa skal vi ret strax se, hvor den unge Mand vil hen."

Han vendte sig om mod Examinanden, betragtede ham venligt og spurgte: "Kan Dyrene da slet ikke klæde sig? Er der ikke Dyr, som forstaae at omgive deres Legemer med fremmede Stoffer efter eget Valg?"

"Jo. Eremitkrebsene gemmer deres Haler i tomme Conchylier, mange Vandlarver omspinde sig med Rester af Bundens Affald, tropiske Krabber tage Havsvampe eller endog levende Polyper paa deres Ryg, og man har i Afrika truffet kæmpemæssige Landkrabber, som holdt et Mangroveblad over sig, naar de fra Urskovens Skygge skulde vandre ned til Kysten."

"Men saa klæder de sig jo, naar de endog gaaer med Parasol", sagde den gamle Professor smilende, "saa holder Deres Definition jo dog ikke Stik."

"De klæder sig ikke – de dækker sig kun", svarede Examinanden hurtig. "De dækker sig for at skjule sig; men Mennesket klæder sig for at blive seet." "Fortræffeligt! I det mindste dens halve Del. Kjender De kvindelige Individer blandt Dyrene, som pynte sig?"

"Nei."

"Har Dyrene da slet ingen Dragter? Er de altid ens?"

"Nei. Der gives mange, som har en Sommer- og en Vinterdragt. Enkelte har ogsaa en særegen Brudedragt, og hos Insecter og mange Krybdyr træffer man Maskeradedragter, men de er igien kun et Udslag af Dyrenes Tilbøielighed til at skjule sig, til at føre et Liv, ubemærket af deres Fjender."

Den gamle Professors Øine lyste. Han gned sig i Hænderne og sagde: "Kun et Spørgsmaal endnu. Kjender De nogen Dragt, som Mennesket har, og som ikke findes hos Dyrene?"

Examinanden betænkte sig et Øieblik, saa svarede han uden at blinke: "Sørge-dragten."

"Truffet i Centrum!" udbrød Professoren. "Og hvorfor har de ikke den?"

"Fordi Dyrene kun sørge for sig selv, men Menneskene ogsaa for Andre."

"Det turde vist være tilstrækkeligt", sagde Professoren, og medens Examinanden gik bort med et Udtryk, der viste, at han troede sig fortabt, bøiede den gamle Professor Hovedet, holdt Hænderne et Par Secunder for Ansigtet, og spurgte saa pludseligt: "Hvad giver De ham?"

"Jeg – jeg giver ham Maadelig", svarede den unge Lærer, aldeles forfjamsket.

"Men jeg giver ham Udmærket godt", sagde Professoren, "og beder Dem at gjøre det Samme. Lære sin Naturhistorie paa Remse, det kan enhver Idiot, men tænke, seer De, tænke – det fortjener Ug. Skal vi saa begge være enige om at give ham det?"

Der ligger en dyb Sandhed i denne lille Erindring fra et svudent Skoleliv. Naturen er stræng konservativ i sine Dragter. Hvert Foraar klæder den Skoven med de samme Blade, de samme Blomster, den samme Underbund. Selv de smeltede Masser, som den i sine revolutionaire Øieblikke slynger ud af sine tusinde Kratre, stivne i de samme Chrystaller, alle underlagte Mathematikens uforanderlige Love. Af Dyrene er Art etter Art i Tusinder af Aar fulgt paa hverandre; men læser man Vergils "Georgica", og studerer man dens fjerde Bog om Biavlen, da er der ikke et Træk, som ikke nu, efter næsten to Tusinde Aar, nøiagtig gjenfindes hos vore Bier, ja selv Forskjellen mellem den italienske og nordiske Race findes omtalt hos ham, og den har ikke forandret sig til den Dag i Dag. "Men det er knap to Tusinde Aar", vil man sige. Nu vel, lad os da tage det i Titusinder! Brunkulformationens blanke Rav omslutter Myrer, Termiter og mangfoldige andre Insecter; men disse ere ikke typisk forskellige fra vore nulevende Arter. De have ført det samme Liv, været anvist det samme Arbeide, og de fremtræde derfor i det Væsentlige med den samme Dragt, de samme Redskaber – Habitus er eens. Men hvor forskjelligt forholder det sig ikke med. Mennesket? Udgaat fra Naturens Haand, nøgent, værgeløst, berøvet Evnen til hurtig Stedforandring, til Flugt, til Svømning, til Klatring paa Urskovens Grene, har det, efter en hundredtusindaarig lang og haard Kamp mod Tilværelsen, ombyttet Hulebjørnens Skind og Hampens haarde Trevler med Zobelens fine Pels, med Bomuldens bløde Fnug og Silkeormens uopslidelige Spind. Det er aldrig faldet selv den genialeste Abe ind at sætte en Fjerkrone paa sit lodne Hoved eller at smykke sin Mages brune Hals med et blodrødt Korallbaand. Men for Mennesket er dette en Trang. Man behøver blot at kaste et Blik paa Amerikas Urbefolkning, den bedst kjendte, fordi den er falden saa at sige i vor Tid, for til fulde at erkjende Sætningens Gyldighed. Denne kobberrøde Race har, fuldt saa vel som den gule og den sorte, gjort Alt for at tilfredsstille Det, som efter dens Begreber gav Skjønhed eller imponerende Værdighed. Brogede Fjerkroner, spraglede Halsbaand, Smykker af Rovdyrenes frygtede Tænder vexle med de bizarreste Frisurer og Forskjønelser, som naae deres Toppunkt i Botokudernes spaltede Ører og Læber, hvori de bære cylindriske Smykker, saa store som Hønsæg.

Men kaste vi et kulturhistorisk Blik tilbage, møder den samlede Menneskehed op i en broget Mangfoldighed, der gjør det samme forvirrende Indtryk som et uroligt bølgende Carnival. Oldægyptens Folk, disse sære, stive, kantede Figurer, vandrende Hieroglypher, iklædte Linned og Bomuld, saae med Foragt ned paa Datidens Germaner, som ikke havde naaet videre end til Rovdyrets sletgarvede Hud, medens Orientalerne samtidigt hyllede sig i Morbærormens Silke og Faarenes Uld. Saa stiger den antike Tid frem, Tunikaen og Togaen, baaren i al sin Ynde af Grækerne, i al sin stolte Værdighed af Romerne, som førte den op lige til Britannien, og ikke har glemt den

den Dag i Dag – den romerske Campagnuolo har endnu det samme Foldekast paa sin Kappe, som Cæsar, da han faldt for Brutus' Dolk. Saa raadner Romerriget. Helleniske, ægyptiske, asiatiske Elementer trænge ind. Caesarernes Yppighed skaber de første Moder, og Moden bliver fra nu af Moder til alle de bizarre Dragter, alle de vanvittige Udskeielser, og alle de hygieiniske Daarskaber, som have plaget Menneskeslægten, især den kvindelige Deel, fra Tibers og lige indtil vore Tider. Vicus Tuscus, nær Forum Romanum, som i Republikens strænge Dage spillede en beskeden Rolle, forvandles nu til Roms "Østergade", hvor Orientens guldvirkede Silkestoffer, Ægyptens magiske Skønhedsmidler og Grækenlands fineste Salver bødes til Salgs. Moden er nu ikke nok for de Levende, ogsaa de døde Statuer drages med. Medens disse forhen huggedes af Marmor, og i det Høieste oplivedes ved Farver eller Emaille, bliver Draperiet nu forfærdiget for sig af Agat eller Jaspis, indrettet, ligesom Frisuren, til at følge den vexlende Mode.

Endelig ramler den uhyre Kolos og drager i sit Fald en Verden med sig. Den antike romerske Dragt forsvinder, idet de undertvungne Lande, særlig Germanien og Gallien hævde deres nationale Traditioner i Klædedragten, medens det østromerske Keiserriges luxuriøse Hof skaber den byzantinske Dragt, stærkt paavirket af østerlandenes rige og overdaadige Cultur og Smag. Korstogene, hvor Vestens og østens Folkeslag mødes i Kampen om den hellige Grav, og hvor de forskellige Culturer gjen­sidig assimilere sig, bringer atter disse Dragter til at forsvinde, og i Middelalderen fremstaaer nu særegne nye, eiendommelige for de enkelte Lande: den stive spanske, den maleriske italienske, og fremfor Alt den overdaadige franske, som i det femtende Aarhundrede naaer sin Culmination i de bekjendte Snabelsko- og Bjældedragter, som næsten giver det Indtryk, at Hofnarrens Pynt var bleven Adelsmandens. Trediveaarskrigens urolige Tider fremtryller en ny Række af høist maleriske Costumer, lige fra Landsknegtens brogede Uniformer til de overdaadige Dragter, som bares af Adelsmanden og Hoffet. Den tyske og hollandske Dragt, der, ligesom den italienske, bevarer en vis Uafhængighed, maa under Ludvig den Fjortendes almægtige Regimente vige for den franske Mode, som, udgaende fra det pragtelskende Hof, lidt efter lidt baner sig Vei og bliver enebestemmende for Europas forskellige Lande. Denne Indflydelse voxer under Ludvig den Femtendes orientalske Regimente, Pudderets, Fiskebensskjórternes og Skønhedspletternes Tid, hvor Dragten, coquet og frivol, som Tiden selv, gjenspeiler den Nydelsessygens Aand, der beherskede det franske Hof og førte Revolutionen med sig som sin Skygge. Nu bliver Alt borgerligt simpelt. Pudder, Pidsk, Paryk og Skjórter feies til alle Sider. Alt skal være saa demokratisk som muligt – Bastillen stormes af et Folk, der ikke engang finder det fornødent at bære Buxer. Men den hele Herlighed varer kun kort. Jacobinernes bekjendte Dragt med de bredkrave-

de Kjoler, det vældige Halstørklæde, det flagrende Skærf og den trekantede Hat med den uhyre Cocarde maa give Plads for den mægtige Cæsars ejendommelige Lyst til at spille Augustus. Den antike Tid drages atter frem i Empire-Stilens forholdsvis korte Periode, og skaber en Dragt, der særlig klædte Kvinderne, medens Mændenes for os nu staaer som Caricaturer. Man behøver blot at erindre Billedet af "den høie, elskelige Familie" for at forstaa dette. De snevert siddende, næsten snørte Dragter, som Mændene bare, og som. paa en saare passende Maade antydede den indtraadte Reaction, stod i en skrigende Modsætning til de løse, florlette Gevandter, som, uden Underklædning, gav Damerne Udseende af, at de havde glemt at klæde sig paa. Lahdes Kobberstik af Madam Schall, dansende som "Nina", er en fortræffelig Illustration til, hvorledes man i Empire-Tiden opfattede den antike Tradition. Den var der – men kun som et Vrægebillede af en Tid, der aldrig lader sig føre tilbage, allermindst ved et Magtsprog. Det andet Keiserdømmes Dragt gik i stik modsat Retning. Keiserinde Eugénies interessante Omstændigheder skabte Crinolinen, en smagløs Efterligning af Rococo-tidens Fiskebensballoner, og snart var der i hele Europa ikke en eneste ung Dame, uden at hun mødte i denne moderne Barselsstuedragt. Den franske Republik har ikke haft nogen Præsidentinde, som formaaede at magte Moden. Den er nu, som før, overveiende fransk; men der er intet ledende Princip, intet Hof, som mægter at tøile dens Udskeielser. Den synes overveiende at lægge Vægt paa det Unaturlige, det Falske, det Attrapemæssige; paa Tournurer, Chignons og falske Figurstykker. Udgaende fra de store Magasiner paa Parises glimrende Boulevarder, skyldes dens "Opfindelser" som oftest en eller anden Modehandlerinde, der, inspireret af Demimondens raffinerede Cocottes eller af en extravagant Skuespillerinde, formaaer at sætte Galskaben i System ved at opfinde noget Chict. Men dette vil i Længden bringe selv den franske Mode ud af Moden, og der er alt nu adskillige Tidernes Tegn, som synes at tyde derpaa. Den mandlige Dragt har allerede emanciperet sig fra den franske Indflydelse, særlig i Tyskland, og kun den sorte Kjole synes det vanskeligt at fortrænge. I Spanien, i Rusland, i Grækenland, Serbien og Rumænien har den vaagnende Nationalfølelse ført til, at man atter har draget de halvforglemte Nationaldragter frem af deres hundredaarige Hvile, og at Tyskland af mange Grunde lige over for Frankrig kunde slutte sig til denne Bevægelse, er ingenlunde utænkeligt. Mulig ligger den Tid ikke fjern, hvor Parisermodens Overcivilisation med alle dens grelle og vanskabende Costumer maa vige for Dragter, der have Rod i Folket selv, og som baade fra et kunstnerisk og nationalt Synspunkt maa siges at opfylde det Forlangende, der først maa stilles til en menneskelig Dragt, at forbinde det Skønne med de hygieiniske Fordringer, som hvert Lands Klima og øvrige naturlige Forhold udkræve.

Da Ludvig den Fjortende, klædt til en lystig Parforcejagt, som syttenaarig Dreng holdt Parlamentet Ridepisen for Næsen og tiltordnede det sit bekjendte: "L'état c'est moi!" kunde Paris sige noget Lignende. "La mode c'est moi" klang det fra Seinestadens Hofskrædder, og som Parlamentet bøiede sig for Majestæten, saaledes bøiede hele Europa sig for Parisermodens almægtige Dronning. At komme til Paris, se Hoffet i Versailles og vende hjem til gamle Jeronimus for, "alamodisk" klædt, at knappe hans Frakke bagvendt – det var i hine Dage en Trang bos den reisende Ungdom, hvis Latterlighed Holberg har udødeliggjort i sin "Jean de France". Men ogsaa i Tyskland reiste der sig en berettiget Opposition mod den franske Modes enevældige Herredømme. Johan Vilhelm Lauremberg, Tysklands første nationale Satiriker, der fra Professor i sin Fødeby Rostock endte som Rector ved Sorø Academi, var paa en vis Maade Holbergs Forløber i Satiren mod Efterabelsen af fransk Væsen og franske Moder. I sine "Veer olde berohmede Scheertzgedichte", der udkom 1654, altsaa fire Aar før hans Død og tredive før Holbergs Fødsel, drog han i bred, kraftig, af og til drøi Satire, i Leding mod sine Landsmænds Lyst til at bøie sig for Parisermodens Gudinde. Men hun agtede ikke derpaa. Hverken han eller Holberg var i Stand til at stække de Vinger, hvorpaa hun svævede hen over Europa. I hver Storstad, ved hvert Hof fandt hun et gjæstfrit Asyl, ikke mindst ved det danske, hvor Christian den Femte viste en stor Tilbøielighed til at spille en nordisk Ludvig den Fjortendes glimrende Rolle.

Men det var ikke alle Veie, Moden kunde følge, og det var ikke Alle, der kunde følge den. Hvor Storstadslivet hørte op, hvor Veiene bleve trange, og Landet til Gjengjæld aabnede sig i store Vidder – der kom Moden ikke. Den skyede ogsaa de øde Højder, de ensomme Bygder, de isolerede øer. Til Skotlands Høiland, Norges Fjelde og Islands Fjorde naaede Moden ikke, og forvildede den sig derhen i en enkelt Stormands Følge, som med Gyldenløve, døde den hurtig ud. Datidens Modedragter vare

ganske anderledes kostbare end vore; Silke, Fløil, Kniplinger og Guldbrokade groede ikke mellem de golde Klipper.

Og dog havde hver af disse Egne sin Dragt, men den var hjemmefødt og hjemmegjort; ikke en lunefuld vekslede Mode, men en fast Norm, som man ansaae det for en Skam at forlade. Under Staburets Bjelkeloft, i Storstuens svære Egeskab hang Bedstefaders og Bedstemoders Brudedragter, benyttede af Fader og Moder, ventende paa Søn og Datter. Alt var der – det guldbroderede Liv, det silkestukne Skjørt, de sølvspændte Sko – ja, om det saa var Søljer og Spanger, Uhrkjede og Tolleknivsbælte, Hovedvandsæg og Salmebog, saa manglede de ikke. Og kom man fra Stuens stængte Krydderluft ud i det Frie, saa vexlede Dragterne atter. Der var den daglige Arbejdsdragt, som om Søndagen veg for Kirkedragten, der atter igjen var forskjellig, naar man gik til Herrens Bord, bar den Spæde til Daaben, eller samledes om den Dødes Baare indenfor Kirkegaardens hvide Mure. Det var et malerisk, broget Billede, som Norges Bygder og Danmarks Øer dengang frembød, ganske anderledes livligt end de afblegede Folkedragter, vi nu see, hvor billigt Bomuld og vandgraat Vadmæl hænger som Stadsestuens Sirtsesbetræk over Resterne af Fortidens solide Pynt.

Da jeg besøgte Gunnar paa Sannum, nær Norafjeld, tog han sin Bedstemoders Brudedragt ned af Fanget og satte den paa Gulvet. Skjørtet var stukket saa stivt med Silke og Snore, at det kunde staa alene, og Livet, med den Fløiels Brystdug, var saa behængt med Kjeder, Snaller og Søljer, at det forslog til en lille Guldsmedebutik. Nu er en sort Uldkjole og et hvidt Slør Brudedragtens hele Herlighed.

Thi det hjælper ikke at dølge det! Det gaaer med Folkedragterne som med Folkesangen og Folkesagnet – de høre snart kun Museerne og Bibliotekerne til – man maa gaa i Theatret for at se dem opstaa af deres Grave. “Ja – saaledes kan jeg huske, at min Bedstemoder saae ud”, siger Nutidens Bondepige med et halvt medlidende Blik paa. Billedet og et overlegent til det Speil, der gjengiver en Dragt; som snart er naaet op til at rivalisere med Husfruens egen, og spørger man hende, om hun dog ikke synes, at de gamle Landsdragter vare smukkere, saa ryster hun paa Hovedet og leer, leer saa hjerteligt, at man faaer en sikker Følelse af, at disse Dragter aldrig mere ville opstaa, i det mindste ikke fra Neden, og fra Oven kun periodisk som flatterende Costumer, passende til et Carnevals overgivne Lystighed. Nei, Folkedragternes Tid er, trods al vor Folkelighed, forbi! Man maa tye hen til meget afsides Egne for at finde deres sidste Spor. Det er paa Tide, at Kunstneren maler dem, at Forfatteren skjænker dem et Par Ord – om nogle Aar ville de mœisommeligt samlede Rester knap forslaa til at klæde de Figurer, der skulle give Folkemuseets Bønderstuer et Anstrøg af Liv.

Lige til Slutningen af forrige Aarhundrede vare Folkedragterne urørte af Modens hængende Haand. Først den store franske Revolution, der saa at sige reformerede Alt,

bragte, som vi have paavist, ogsaa en Revolte i Klædedragten. Den nye Dragt trængte dog ikke strax fra de store Byer ud paa Landet; men de nye Ideer gjorde det, Ideerne om, at alle Mennesker ere Lige, og derfor ogsaa burde gaa lige klædte. Disse Ideer vilde dog ikke have faaet praktisk Udslag, hvis der ikke omtrent samtidig var skeet en nok saa stor Revolution paa den tekniske Industris Omraade. Englands stigende Bomuldsindustri tog allerede et mægtigt Opsving ved Opfindelsen af Spindemaskinerne fra 1770-80, men da Cartwright 1792 konstruerede Maskinvæven, kunde ingen Husindustri længere staa sig mod de billige og brogede Bomuldstøier, der snart fandt Vej til Landets mest afsidesliggende Egne. Man havde tidligere spundet og vævet hjemme i bestemte Mønstre, afpassede efter Egnens Dragt – nu trængte de nye Elementer ind og de passede til det Gamle som en aflagt Spidskjole til Indianernes Fjerkrone og Tomahawk.

Men de gamle Folkedragter faldt ikke i een Træfning, knustes ikke med eet Slag – der var tvertimod en forunderlig Livsseighed over dem; de vare jo Elementer af Folket selv, og med Selvmord gaaer det altid forholdsvis langsomt. Først faldt de brogede, vævede Skjorter, de stukne Forklæder, de kniplede Halsduge. Man fik Bomuldskjoler og billige “franske Shavler”; men hvad der holdt sig længst var Huen med dens guldstukne Pul og de flagrende Baand – den klædte dog et smukt, guldklokket Hoved saa godt, og saa var den et Mærke for den unge, frierlystne Pige, den gifte Kone og den sørgende Enke, som det altid havde en vis praktisk Betydning at bevare.

Endelig havde den en ikke ringe Værdi, var ofte et kjært Arvestykke eller en Gave man ikke vilde skille sig ved, og Alt dette bevirkede, at den forsvandt som det sidste glimrende Meteor paa Folkedragternes Himmel. Nu sees den kun som betalt Pynt paa kjøbenhavnske Ammer, og som – Syposeindlæg for kjøbenhavnske Modedamer.

Nationaldragternes Forsvinden bragte imidlertid Nationaløkonomerne i Bevægelse, saa meget mere som hele Tidsalderen var nationaløkonomisk anlagt, og “Alt til Borgerheld sigtende” Dagens høieste Mode. Den 25. Januar 1788 læste man i Aviserne følgende:

Er det nyttigt eller skadeligt at indføre en Nationaldragt?

”Dette Spørgsmaal er ikke af liden Vigtighed, og fortjener vist en tænkende Mands Opmærksomhed. Det bliver paa denne Tid saa ofte opkastet, og saa forskellig besvaret; visse Omstændigheder har opvakt det Ønske, at det maatte nøiere undersøges. Det bliver derfor forelagt Publikum som et Priis-Spørgsmaal af en Fædrelandets Ven.”

Præmierne vare, i Forhold til Penges daværende Værdi, ret anseelige; 400 Rd. for første, 150 og 50 Rd. for anden og tredie Besvarelse af Spørgsmaalet. Dette synes at være udgaaet fra Kammerherre Suhm (han modtog i det mindste Opgaverne), og

det blev Digteren C. Pram, som løste det, idet han 1791 udgav et kronet Værk: "Forsøg om Dragter, især for Danmark og Norge".

Prams Arbejde er for omfangsrigt til at kunne refereres. Der er ikke den Ting mellem Himmel og Jord, han ikke fortæber sig i. Fabrikvæsen, Landvæsen, Bjergvæsen, Toldvæsen, Mode-Uvæsen, Dyder, Laster, Moral, Literatur, Philosophi dandse en forvirret Runddands paa den tolv Sider lange Indholdsliste, og naar man kritisk skal til at gennemgaa saa vigtige Sætninger som: "Hvorvidt bør Luxen gaae?" eller "Om de luxende Fruentimres frivillige Indskrænkning formedelst de dæmpede Luxe i Mandsdragterne", saa kommer man uvilkaarlig til at smile; men naar man smiler som Kritiker, er Arbejdet dømt. Voltaire's fire Linier, der danne Bogens Indledningsmotto:

Laissés la fleur étrangère
Embellir d'autres climats;
Cueillés d'un main légère
Celle qui naît sous vos pas!

ere mere værd end alle de 416 Sider der følge efter, og for hvilke Pram vandt en Borgerkrone og – 150 Rigsdaler.

Langt fornuftigere end Prams forunderlige Bog var et lidet Skrift, der udkom langt senere, uden Trykkeaar; men vistnok i Begyndelsen af Tyverne. Dets Titel "Ideer til en national Smag i dansk Klædedragt, oplyste ved kobberstukne Figurer", er tilstrækkelig begrændset, og dets Forfatter en Mand, der som Læge, Skuespiller og Økonomi-Inspektør ved det kongelige Theater maatte siges at forene alle de mange, meget blandede Egenskaber, der fordredes til at levere et Arbejde, der virkelig kunde slaae igjennem. Det var nemlig ingen Mindre end den store Skuespiller og dygtige Læge J. C. Ryge, som her slog til Lyd for "at afskaffe "galliske Moder og germaniske Dragter", og til Gjengjæld skabe en virkelig "Nationaldragt", der som en fælles Folke- dragt skulde bæres af Alle, Rige som Fattige, og derved forhindre, at Landets Penge i stedse stigende Grad vandrede ud til franske, engelske og tyske Fabriker. Det er altsaa paa en vis Maade Prams Ideer, der toges op igjen; men det er en Kunstner, en Videnskabsmand, som behandler dem; kun Økonomi-Inspektøren er rigtignok gaaet fløiten i en betænkelig Grad. Man tænke sig følgende Exempler:

"Overkjole af sort Fløiel med Guldbrokade. Vest og Skjød af sort chinesisk Atlask. Livskjærf af lyseblaat Levantiner-Atlask med Guldfrynser. Sorte Silkepantalons."

Eller: "Overkjole af mellemblaat Casimir med couleurt Silkebroderi. Vest og Skjød af hvidt chinesisk Atlask. Livskjærf af coquelicot Taft med hvide Silkefrynser. Hvide Silkepantalons" - og man maa indrømme, at en fixere Sidensvands og elegantere Blaameise findes der ikke i hele Kongeriget Danmarks Skove. Ryge selv var en

Personlighed; han kunde bære en saadan Dragt paa en saadan Maade, at man troede ham den medfødt; men for det store, brede Lag af Slægten Senzamonete vare slige Dragter en Umulighed, og for de mere Velhavende var der et Hovedpunkt, havde jeg nær sagt, som forhindrede det Hele: disse sorte eller hvide Silkepantalons sluttede til Benet som om de vare støbte - man tænke sig blot vore Modeherrer i dette Costume - de kunde lige saa godt gaa med blegrodt Tricot og Vinger paa Hælene!

Om der har foresvævet Ryge nogen bestemt Model til de af ham foreslaaede Dragter, er ikke let at sige. Hans andet og tredie Kobberstik indeholder polske og ungarske Elementer; men væsenlig er det dog Tidens Mode, som gaaer gjennem det Hele. Konstruktionen af Dragten efter et vist Antal Grundstykker, der ved Tilheftninger af Skjød og Slag kunde læmpe den efter vort Climas ustadige Veirlig og vexlende Temperatur er derimod saare fornuftig og røber Ryge som Lægen, medens Farven og Stoffet taler høit om Skuespilleren. Der er mere Sundt og Sandt i, hvad Ryge meddeler paa sit ene Ark, end hvad Pram har ofret 26 til; men da det nu engang er saaledes med Menneskene, at det Fornuftige netop er det Element, der kommer allersidst til sin Ret, om det overhovedet kommer, saa er det ikke til at undres over, at Ryges lille Piece om Mandfolkedragterne nu hører Glemselen til.

Af et tilsvarende Arbeide over "Ideer til Fruentimmerdragter", som Ryge lover i Slutningen af Heftet, blev der Intet, og dermed døde Sagen hen. Der er ikke senere i vor Literatur gjort noget Forsøg paa at reise den; thi "Nogle kulturhistoriske Bemærkninger om den nyere Udviklings Indflydelse paa Klædedragten og de almindelige Bekvemmeligheder og Nydelser" af L. Holst, der i 1864 fandtes optagne i "Dansk Maanedsskrift", ere for almindelige til at kunne komme ind under Nationaldragternes snævre Omraade.

Langt vigtigere end disse flygtige Forsøg paa at fastholde flygtende Tiders ydre Former, eller endog skabe dem heelt af Nyt, ere de Værker, som give os et paalideligt Billede af Datidens Folkedragter, tegnede af Kunstnerhaand, og kolorerede i Omgivelser, der stemme med de naturlige Stedforhold. Disse Værker ere desværre kun faa, og det maa, til Skam for os Danske, siges, at det særligt var Fremmede, som havde Øie og Sands for det Eiendommelige i disse farverige Provindsdragter, der forekom os Andre saa dagligdags, fordi vi vare vante til at see dem fra Barn af.

Den betydeligste Fremstiller af "Folkedragts-Portraiter", om jeg maa bruge dette Udtryk, er Johan Rieter, Portraitmaler og Kobberstikker i Kjøbenhavn i Revolutions- og Empiretiden, altsaa i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede. Under Titelen "Danske nationale Klædedragter, udgivne af J. Rieter", udkom der i Alt 12 Hefter med 72 kobberstukne og illuminerede Billeder, som paa en meget fyldig

og troværdig Maade illustrere Datidens Folkddragter. Hertil regner Rieter, ligesom de senere Fremstillere, ikke alene de særlige Lands- men ogsaa, hvad man kunde kalde "Haandteringsdragter", og Værket, der synes begyndt i den ostindiske Handels gyldne Periode, aabnes, træffende nok, med "En dansk Matros, kommende fra en China-Reise", og sluttet med "En Brud fra Føhr", den paa Folkedragter tredie rigeste ø i Danmark. Hvor langt et Tidsrum disse to Kobberstik omfatte, hvor mange Billeder Rieter i det Hele har tegnet, og hvorledes hans Værk er blevet optaget af Samtiden, derom vide vi aldeles Intet. Hans Navn findes sidste Gang i Veiviseren for 1805, men om han, som fattig Kunstner, er endt paa "Almindeligheden", eller, som rig, bleven Hofgraveur et Sted i Tydskland, derom melder Sagaen Intet. At det kun har været meget Faa, der have købt hans, iøvrigt fortjenstfulde Værk, fremgaaer af den Omstændighed, at det er blevet en stor literær Sjældenhed, hvis samlede Blade ikke engang findes i det store kgl. Bibliothek. Universitetsbibliotheket mener at have et komplet Exemplar i de 72 Kobberstik, som det eier, og disse ere tillige ordnede paa en Maade, der vidner om, at Rieter maa have reist ikke saa lidet for at finde Modeller til de talrige Figurer, som ere gennemførte i de mindste Toilette-Enkeltheder. De første otte Tavler fremstille de meest bekendte Laugsdragter; derpaa kommer en Række sjællandske Kostumer nærved Kjøbenhavn, hvoraf især "En sjællandsk Bondedreng, som kommer med Melk til Byen", minder saa meget om Arv, at det kgl. Theater vistnok har kostumeret ham efter dette Blad. Saa følger Dragter af sydsjællandske og Roeskilde-Egnens Piger med deres berømte Hedebosyning, og derpaa maa Amager give Stof til hele femten Billeder. Dernæst følger Valby, Skovshoved, kort, hele Hovedstaden og dens Omegn findes i de første sex Hefter. Rieter synes nu at have gjort en Reise til Holsten, hvor han over Kiel og Glückstad er naaet til Vesterhavssøerne Amrum, Sylt og Før. Her var det rette Felt for Rieters utrættelige Pencil: broget Mangfoldighed af Farver parret med Snit og Former, der syntes at være hentede direkte fra Dalmatiens eller Grækenlands Kyster. Han malede her tyve forskellige Billeder, de bedst udførte og med Hersyn til Dragterne de interessanteste, Rieters Værk har at opvise.

Hvorfor denne Kunstner allerede 1805 forlod Kjøbenhavn vides ikke. Mulig har han været utilfreds med de Kaar, Landet nu bød, og dette er saa meget mere sandsynligt, som der allerede 1804 optraadte en ny Kobberstikker, der i Forbindelse med den bekendte Lahde vistnok har manøvreret ham ud af Stillingen.

Ligesom Rieter dyrkede Johan Heinrich Senn eller Seen Portraitmaleriet og Kobberstikkerkunsten. Han var født 1770 i Liestall i Schweiz og kom 1804 til Kjøbenhavn, hvor Lahde engagerede ham til at tegne en Deel af de "Danske Klædedragter", som Lahde udgav. Senn valgte fortrinsvis uniformerede Bestillingsmænd til Maal for sin Pencil, og har derved opbevaret en halv Snees af Datidens markerede Uniformer,

samt nogle meget karakteristiske Tjenestepigedragter. I Alt udførte han femten Billeder for Lahde, og kom derpaa i Forbindelse med Eckersberg, med hvem han i Juli 1808 indbød til Subskription paa "En Samling Nationaldragter i Europa". I Thotts Palais udstillede han to og tyve Billeder af danske Klædedragter, og i 1813 foreviste han i Akademiets Forsamling en Række danske og holstenske Kostumer, som dog ikke udkom, rimeligvis fordi Rieters Arbejde allerede forelaa. Der var dog eet Land, som Rieter ikke havde besøgt, og det var Norge med dets storslaaede Natur og særegne Bygdedragter, saaledes som vi kjende dem, rigtignok i Marmor, fra Normandsdalen i Fredensborg Slotspark. Den kgl. danske Porcellainsfabrik havde gengivet disse hvide Marmorskikkeiser i kolorede Smaafigurer, og mulig er det disse, der ligge til Grund for Senns Valg, hvorved det lykkedes at samle de fleste af Danmarks Landsdragter, med Undtagelse af Island, Færøerne, Grønland og Vestindien. "De norske nationale Klædedragter" udkom fra 1812-15 i tolv Hefter med sex Billeder i hvert, samlet to Følgeblade. Ogsaa i denne Henseende sluttede de sig ganske til Rieters danske, men ere ikke nær saa sjeldne og heller ikke saa fint udførte som disse.

Sammen med Rieter og Senn, ofte samarbeidende med den Sidste, maa endelig nævnes Gerhard Ludvig Lahde, i Produktions evne ubestridelig sin Tids "Achilles"; thi alene af Kobberstik har han leveret et Hundrede og femten. Lahdes Radeernaal forsmaaede Intet. Den var lige rap, hvad enten det gjaldt Christiansborgs Brand eller Slaget paa Rheden; danske Theaterkostumer eller Medailler over Biskop Balle, Niels Ebbesen og andre fortjente Mænd. Han var en Mand uden store Talenter, men med Jernflid, netop af det Slags, der kan "komme til" at gjøre Noget, der staaer, skjøndt man skulde tro, at der tilsigtedes lige det Modsatte. Blandt de et Hundrede og femten Kobberstik rummedes ogsaa "Elementarverk i tegnekunsten": først rene Linier, saa disse forbundne til Architektur, og endelig "Tegne-Øvelser efter Thorvaldsen med "poetiske Forklaringer" (!) af Oehlenschläger. Disse, som udkom 1814, gik Aaret efter over til noget mere Realistisk, nemlig: en kgl. Berider, en Amager-Bondedreng til Hest, hvorpaa en Spækhøker og en Fiskerkjærling afsluttede Heftet, som er uden forklarende Text, dels fordi man endnu ikke havde opfundet Naturalismen, dels fordi man ved smaa, nette Underskrifter var bleven enig om, at de fire Figurer skulde forestille - Kunst, Natur, Handel og Vandel! Fiskerkonerne maatte nemlig dengang vandre fra Skovshoved til Københavns, hvorved baade de og deres Fisk vandt i Friskhed.

For Lahde var det Hele anlagt paa at lave Fortegninger, særlig til Sorø Akademi; men da han var kommen ind paa Folkelivsbillederne, kunde han ikke komme fra dem igjen. De to følgende Hefter indeholde lignende Motiver ("Opvarningspigen". og "Vægteren med Skjøgen" ere rigtignok lidt "vovede" som Fortegninger); men i det næste bryder han overtvert og kalder Arbeidet "Klædedragter i København", hvoraf

der i det Hele udkom syv og tredive Blade, fordelte paa otte Hefter. Omtrent 1830 fulgte en samlet Udgave med Titel: "Kjøbenhavns Klædedragter eller det daglige Liv i Hovedstaden i karakteristiske Figurer, tegnede efter Naturen, og udgivne af G. L. Lahde." Hermed havde den gamle Bremer-Kobberstikker, der var født 1765, og som 1787 kom til Kjøbenhavn, reist sig et Monument, der vil bevare hans Navn længe; thi Lahdes Billeder give en ypperlig Forestilling om, hvorledes Kjøbenhavn tog sig ud netop i en Periode, hvor den var i Færd med fra Landets første Kjøbstad at forvandle sig til en Hovedstad, i dette Ords egentlige Betydning. Hos Lahde finde vi hele Smaagade-Livets eiendommelige Figurer repræsenterede; Sjoueren, Brændevinsmanden, Fiskerkjærlingen, Baandjøden og Studenten samles her uden Rangordning med den kongelige Schweizer, do. Løber og Fodgarde, for saa pludselig at ende med en Flødekone, diverse Tjenestepiger og - en Spækhøker. Som man vil se, er Værkets oprindelige Bestemmelser ganske gleden bort for Kunstneren, som desuden i den Retning havde Konkurrenter nok, nemlig først Rieter og derpaa Senn. Men netop derved er det hændet, at der er bragt et virkeligt ethnografisk Materiale tilveie, idet Danmarks og Norges "Landsdragter" ere blevne illustrerede af Rieter og Senn; "Standdragterne" derimod særligt af Lahde.

Næsten alle de omtalte Billeder af Rieter, Senn og Lahde findes dels sorte, dels haandkolorerede, hvad der naturligvis har gjort dem forholdsvis kostbare. De bære alle en forklarende Underskrift baade paa Dansk og Tydsk; men de mangle Aarstal, og i Regelen ogsaa Signatur, hvilket viser, at man vel nærmest har tillagt dem Betydning som en Handelsvare, der længe skulde kunne finde Kjøbere. Dette Haab maa dog være bleven skuffet, thi ogsaa Lahdes Billeder af Livet i Hovedstaden ere delvis sjældne, spredte paa forskjellige Samleres Hænder. Det vilde være en smuk Opgave for et vordende "Folkemuseum" at samle og udgive de her nævnte Folkedragter; thi hvad der ligger efter denne Tid er ikke længere de rene Landdragter, men uklare Overgangsformer, der kun have en sidste, svindende Interesse – Baandjødens og Hedebofigernes Tid viger for Jernbanernes og Telephonernes.

Det tilfaldt Historiemaler Frederik Christian Lund at redde disse døende Rester af et Folkeliv, for hvilket der om nogle Aar vil blive reist et Museum, og ligesom Lahde kom han egentlig dertil ad en Omvei. Da den første slesvigske Krig udbrød i Marts 1848, blev Lund, som dengang kun var 22 Aar, greben af den almindelige Begeistring og meldte sig ved Hæren. Hans ungdommelige Freidighed, hans jævne Væsen, og fremfor Alt hans joviale Lune skaffede ham Venner, saavel i Geledet som i Kvartierne, hvor han ombyttede Tornystret med Skizzebogen. Under den lange Vaabenstil-

stand kom ogsaa Malerkassen frem. Egnens Karle og Piger maatte nu holde for – det var Studier dengang; senere, blev det til Billeder og Friser.

Thi Krigen endte. Lund kom hjem, rig paa Erfaringer, fuld af Begeistring, men fattig paa Penge og blank for Bestillinger; thi "inter arma silent Musae." Da faldt Skizzebogen ham ind. Han mindedes alle disse naive, trohjertede Figurer, han huskede den Begeistring, den Kjærlighed til Danmark, de havde delt med ham under Kampen, og som Typer paa dette djærve Lag af Befolkningen malede han fire store. Billeder, forestillende Landsoldaten og Matrosen med deres Fæstemøer under Navnene: "Jens, Ellen, Jokum og Lisbeth."

Disse Billeder greb lige ind i den Stemning, som dengang herskede, og bragte paa engang Lunds Navn paa Alles Læber. Han havde truffet, hvad hele Nationen dengang trængte til: synlige Repræsentanter for de Folk, som havde holdt Fanen højt og ført den frem, enten til Seier eller til seigt Forsvar; aldrig til Flugt, til Nederlagets Vanære. Mod Overmagt havde de kæmpet, underlegne i Antal, i Vaaben, og dog havde de seiret! – Det var i Kraft heraf, at Landsoldaten og Orlogsmatrosen, besungne af næsten alle Datidens Digtere, drog ud paa deres store Tournee hele Landet over, hvor de modtages saa venligt, at de blev der med det samme.

Disse fire Billeder, udførte hos Kittendorf & Aagaard, farvetrykte hos Gilberts i Paris, udkom hos Kunsthändler Bing i 1851-54. Den Opmærksomhed, de overalt vakte, ogsaa i Udlandet, skyldtes imidlertid ikke alene Krigerne, men ogsaa de Dragter, hvori de to Krigerinder, som ledsage deres Helte, optraadte. Det gik pludselig op for Mange, at 1848, Vendepunktet for saa Mangt og Meget i Danmark, ogsaa var et Vendepunkt med Hensyn til de Landsdragter, der hidtil havde været eiendommelige for det danske Folk. Lunds talrige Skizzer fra Bønderkvartererne bleve "opdagede", og Mænd som gamle Chr. Thomsen, Worsaae og Justitsraad Klee satte sig i Bevægelse for at faae dem udgivne som et samlet Værk med saa mange Billeder, som der behøvedes.

Forslaget fandt aabent Øre hos Kultusministeren, og allerede i Sommeren 1854 drog Lund afsted til Læssø, denne mærkelige lille Nathue af en Ø, som fra Kattegattet stirrer op imod sin store Broder paa Skagen. I de følgende Aar malede Lund Folke-dragter fra Blaavandshuk og hele Vestkysten af Jylland, fra Bornholm, Falster og det sydlige Fyen i Egnen om Faaborg. I 1861 foretog han sin sidste Reise for Folkedragternes Vedkommende. Turen gik til Slesvig, især Husumegnen, og herfra hentede han de sidste Minder om dansk Folkaand og danske Folkekaar, mere trofast bevarede derude "hinsides Grændsen", end indover hos os.

Og paa høje Tid var det, at Lund fik dette Arbeide færdigt; thi af Folkedragter og Folkeskikke, af Folkepoesi og Folkeliv var allerede dengang meget enten forkludret

eller glemt. De fleste Steder maatte Dragterne hentes op af Bedstemoders Dragkiste, og det kneb tidt med at finde en ung smuk Pige, som vilde lade sig "ugle ud" for at males af "Kjøbenhavneren". Imidlertid lykkedes det Lund med sin sædvanlige Ihærdighed at finde de fornødne Modeller, og Billederne, 30 i Tallet, udkom hos Boghandler Stinck, hvor Værket, som var uden Aar og Text, afsluttedes henimod 1862. Lund havde haabet at levere enkelte nye Billeder til nærværende Udgave; men han rantes i Juni Maaned 1890 af et Slagtilfælde, som gjør det tvivlsomt, om han vil kunne føre Penslen i den nærmeste Fremtid. Hans oprindelige Akvareller har man desværre ikke i Tide vidst at erhverve for nogen af vore offentlige Samlinger, og de ere derfor som saa meget Andet, vort Folkeliv vedrørende, vandrede til Sverige, hvorfra Lund modtog Medaillen "Literis et Artibus" i Guld, medens han herhjemme var tilfreds med den Bevidsthed at have taget Dannebrogsmændenes Sølvkors som en af de Braveste i Rækkerne fra Otte og Fyrre.

Det er dog ikke alene i "Danske Nationaldragter", som nu fremtræder i sin anden Udgave, at Lund har faaet Anvendelse for Folkelivets brogede Dragter, ogsaa i dekorativ Henseende har han benyttet dem med stor Virkning. Da vort Nationaltheater var under Opførelse, henvendte den ene af dets Bygmestre, Prof. Dahlerup, sig til Lund med Annlodning om en Frise, som paa en festlig Maade kunde smykke Forhallen, og istedetfor de sædvanlige kjedsommelige Allegorier valgte Lund et ægte nationalt Æmne. I Sommerluft og Sommerbelysning drager et broget Tog af danske Bønder og Fiskere fra alle Landets Egne frem i deres farverige, eiendommelige Dragter. Der er en særegen dansk Folkestemning i denne Frise, som desværre ikke blev udført efter sin oprindelige Bestemmelse, da Midlerne til det nye Theaters Dekoration vare saa knappe, at de medgik til andre, mere nødvendige Arbejder.

Frisen kom dog senere til Anvendelse paa et Sted, hvor den samlede et større Publikum end herhjemme. Da Udstillingen aabnedes i Paris 1878, lyste det muntre Tog Beskueren imøde fra den danske Afdeling. Den var bleven det Baand, der bandt det Hele sammen, Symbolet paa Danmarks Folkeliv, saa vel kjendt af os som fremmed for de kjære Parisere, der mulig have antaget den for Thorvaldsens Alexander-tog. Etatsraad Ruben, som havde bestilt Frisen, skjænkede den senere til det kongelige Theater; men da den nu var udført i mindre Maalestok end den oprindelige, blev den ikke ophængt i Forhallen, men anbragt som Væggedekoration i anden Etages Korridor. I meget formindsket Skikkelse har denne nationale Frise banet sig Vej til tusinde Hjem, ofte meget langt fra Danmark. Som Julebud og Julehilsen drog den ifjor vidt over Lande; det bedste Bevis paa den Yndest, den havde vundet hjemme og ude.

Lad os nu fra Literaturens Overdrev, hvor vi have Stoffet bevaret som i et Museum, drage ud paa det frie Land for at se, eller rettere høre, hvad der er blevet tilbage, og lad os, som Rieter, begynde denne Vandring fra vort gamle Kjøbenhavn for at ende ved de fjerne Øer langs Vesterhavets Kyster.

Der ligger da tæt udenfor Hovedstaden en gammel, mærkelig ø, let tilgængelig, men dog næsten ukjendt for enhver ægte Kjøbenhavner, skjøndt baade dens Natur, dens Folkeliv og dens Historie have givet rige Motiver saavel til Malere, som til Forfattere og Komponister. Hvem kjender ikke den gamle Folkesang: "Amagermo'er! gi'e mig Gulerod!", og hvem har ikke beundret den kraftige Egoisme, der ligger i Svaret: "Nei saagu' gjør jeg ej! vil Du gaa din Veil!" – Men Amagermo'er, hvor er hun bleven af? De Grøntkoner, vi træffe i Portene, og som mulig have Navn af deres grønne Skjorter, ere ikke mere "Amagermo'er" end, bag paa min Haand. De fixe "Amagerpiger", der om Foraaret byde Appelsiner og røgede Sild tilfals ved Dørene, ere ogsaa forlorne – Jeg troer ikke engang paa hende, som Lund har malet foran Slotskirkens, Portal; hun seer mig ud til at være kommen lige fra Cancelliet, hvor hun har bedaaret de gamle Herrer ved sin Dragt, sit opstrøgne Haar og sit uskyldige Ansigt.

Nej, til at gaae ved Dørene, dertil ere de rigtige Amagere baade for stolte og for rige. De tillade ikke deres Døtre at gifte sig med Kjøbenhavnerne, endnu mindre at tjene i Kjøbenhavn, og allermindst at løbe Kjøbenhavnerne paa Dørene med Frugter og Fisk, der ikke have det Ringeste med Amager at gjøre. Nei, vil man se rigtige Amagere og rigtigt Amagerliv, skal man paa en Fastelavnsmandag tage ud til "Hollænderbyen" og blande sig i Mængden, der slaar Katten af Tønden og stikker til en virkelig "Straamand". Der kan man endnu faae Noget at se af det gamle Liv og de gamle Dragter – Noget, men dog ikke noget Tilstrækkeligt.

Nei, da var det ganske anderledes i Caroline Mathildes glade Ungdom, naar Hofet til Hest jog Heiren med de hurtige Falke, eller til Vogns drog ud til Hollænderbyen for at se Bønderne danse "Æggedansen" og derpaa idyllisk "trække Houedet af Gaaesen", en Fastelavnsidræt, der blev saa stærkt fordømt af den brave Sognepræst, Hr. Magister Mathias Hviid, at den fra Amager foer over til Valby, hvor den nok skal øves endnu.

Med Hensyn til Folkedragterne er Amager den mærkeligste ø i hele Danmark, fordi vi her ere i det enestaaende Tilfælde at kunne forfølge disse lige fra Sigbrits og Dyvekes Dage til Exners moderne Tid, altsaa i et Tidsrum af over tre hundrede Aar. Den gamle Arild Huitfeldt beretter i sit troskyldige Sprog herom Følgende:

"Anno 1515 lod Christjern den Anden forhandle udi Vaterlandene, udi Holland, at hid skulde indkomme nogle Hollændere at bo, hvilke han, til sagde stor Frihed, og hen paa Foraaret 1516 kom her nogle ind, hvilke han indgav en By paa Amager at boe

paa, kaldes Hollænder-Byen, hvortil Dronningen meget hjalp, fordi det Folk særdeles veed at omgaaes med Ost, Smør, Løg, Rødder, Haver at anrette, og Vild-Gaase-Fang, hvilket var et evigt Gavn for Kjøbenhavns Bye, endog paa denne Dag. Kongen blev siden de Hollænder saa tilneget, baade for Dronningens og Sigbrits Skyld, ja fordi det er et nærigt Folk, at han havde været tilfreds, at alt Riget, alle Kjøbstæder og Landsbyer med dennem havde været besat, som de og udi de Dage vare fast myndige; thi ikke alleneste de, men og de Skotter og andre Fremmede bleve forlænet med Rigens Slotte og Læn paa Genant, og mange Stæder paa Øer og Landsbyer, findes Hollænder, indplantet paa den Tid her i Riget, som siden stedse haver boet her. Helsingør vilde han slet indgive Hollændere, men de Danske, som havde Eiendam og Adkomst, vilde ikke rømme, hvorudover han blev den By fast unaadig.” – Et talende Bevis paa Sigbrits Magt over en Konge, der senere blev proklameret som Den, der særligt tog sig af den danske Borger og Bonde – Notabene, naar han kunde bruge dem imod sin Fjende – Adelen.

De firsindstyve Familier, som fra “Watterlandene” i “Friesland” flyttede til store Magleby paa Amager, synes at have været meget “nærige” og mere end “fast myndige”; thi i kort Tid øvede de en saadan Indflydelse paa Øens “Danske Amagere”, at disse to Racer flød over i hinanden uden paaviselig Forskjel. Hver af dem satte Noget af sit til. Hollænderne tabte deres Sprog og talte efter et Par Generationer Amagerdialekten med Bibeholdelse af enkelte hollandske Ord. De danske Amagere fandt Behag i de hollandske Moder; de læmpede deres Dragt efter de Fremmedes, og saaledes fremkom lidt efter lidt den nu kjendte Amagerdragt, som Exner har forevigt gennem sine fortræffelige Folkelivsbilleder.

Vi have tidligere omtalt, at Nationaldragterne bleve uberørte af Moden; men dette holder dog ikke Stik, naar man forfølger dem gennem Aarhundreder. En lille Forandring her, en anden hist, er nok til gennem Tidernes Længde at omforme Dragten saaledes, at den til sidst bliver en hel anden. Saaledes som vi kjende Amagerdragten, saaledes var den slet ikke paa Christian den Andens Tid, og da der fra hine fjerne Dage endnu existere Fremstillinger af den, kan det have sin Interesse at følge en trehundredaarig Landsdragt gennem dens vekslede Faser.

De indvandrede Watterlændere førte naturligvis deres Provindsdragt med sig. Den var, som næsten altid, forskjellig, eftersom den bares af gifte Mænd og Koner, eller Ungkarle og Piger, og den kulminerede i Søndags- eller Kirkedragten, som tillige kom frem ved Barnedaab og Altergang, samt paa Aarets høie Festdage.

De gifte Mænd bare Hue, Trøie, Knæbenklæder, Strømper og Sko. Haaret var langt og nedfaldende. Hvad der ved denne Dragt strax faldt i Øinene var Huen og Klædernes iøvrigt forbausende Mængde. Huen, deres Stolthed, havde Form som en

uhyre hollandsk Ost, idet den var næsten en Alen i Gjennemsnit. Den var blaa og gjort af det fineste Kamelhaar, der var flosset op ligesom Plyds. Denne Hue fik de i Begyndelsen fra deres Fødeland; men da Fabrikationen af disse løierlige Hovedbedæknninger lidt efter lidt hørte op, gik Huen, som et Familiestykke, fra Slægt til Slægt som "en Skat eller Klenodie, der gjemmes og arves af Søn efter Fader". Nutildags ere de aldeles forsvundne og erstattede af den franske Silkehat, som de rige Amagerbønder have foretrukket fremfor den runde, demokratiske Filthat.

En Datidens Amager kunde ikke nøies med mindre end tre Par Trøier og lige saa mange Par Buxer, og han bar alle sex Par om Søndagen. Den inderste Trøie var af Uld og med Farve "efter Behag". Den næste af fint skarlagenrødt Klæde med sorte Knapper, og den yderste af det fineste sorte Klæde med Kamelhaarsknapper og Knaphul-ler. Til disse tre Trøier svarede i Stof og Farve de tre Par Buxer, der vare rummelige som Poser og bundne tæt under Knæet. Strømperne vare ikke strikkede, men syede af fint blaat Klæde, og Foden stak i sorte Corduans Sko med røde Saffians Kanter og røde Hæle. De sammenholdtes med Remme, der endte i blankt polerede Messingdupper. De gifte Koners Dragt var ikke mindre solid og kostbar. Paa Hovedet bar de en stærkt stivet Hætte af det fineste hvide Lærred med rigt Broderi. Pullen var flad og lagt i lige Rynker ind imod Centrum, som dannedes af sort Silke. Trøien var af det fineste sorte Klæde. Den sluttede stramt over Brystet, og samledes der ved to massive, stærkt forgyldte, buede Spænder, hvorover der var lagt Sølv-Filigran-Arbejde. I Spændets nederste Rand hang Vedkommendes Navnebogstaver, udskaarne i forgyldt Sølv, glimrende i Solskinet. Til denne Trøie var foroven syet en stiv Dyveke-Krave af sort Fløiel med sorte Silkefryndser. Ogsaa Ærmerne havde sorte Fløiels Opslag som paa Middelalderens Dragter.

Havde Mændene tre Par Buxer, saa kunde Konerne naturligvis ikke have mindre end hele tre Skjorter. Det inderste var "efter Behag", men det næste var af det fineste skarlagenrøde Klæde, kantet foroven med hvidt Lammeskind og forneden med sort Plyds af tre Fingers Bredde. Det yderste Skjørt var af fint sort Klæde og saaledes opheftet paa Siderne, at det skarlagenrøde kom tilsyne under det. Alle disse tre Skjorter endte lidt nedenfor Knæet, saa at hele Benet, beklædt med sorte Strømper, kom tilsyne.

Et særligt Pragtstykke var Forklædet. Det var syet af det fineste høirøde "Chalon" og paa Siderne prydet med . store, sølv forgyldte "Mallier". Midtveis løb en bred Kant af sort Fløiel, som endte i to Silkevaster. Dets nederste Rand var kantet med "Skrue-Snore" af sort Silke, medens det foroven fastholdtes om Livet med et Par brede, sorte Baand med indvævede Blomster.

Ungmøernes og Ungkarlenes Dragt adskilte sig kun ved Hovedbedækningen

fra de Giftes. Hos de unge Piger var Haaret lagt op om Hovedet i to Fletninger, om vundne med høirøde Silkebaand. Ungkarlene bare en blød, bredskygget Filthat med lav Pul. Den store, blaa Ostehue fik de først, naar de havde ført deres :Fæstemø til Alteret og feiret det altid splendide Bryllup.

De samtidige "Danske Amageres" Dragter vare i flere Henseender temmelig afvigende fra Hollændernes i Store Magleby; men i andre Henseender maa man ligefrem forbauses over, hvor meget de dog havde optaget efter disse. Mændene bare lavpullede brede Filthatte og kort afstudset Haar, som dog slog den fra Exners Billede saa velkendte Amagerkrølle hen over øret. Dertil havde de et Par Buxer flere end Hollænderne, og for at holde alle disse fire Posepar i den fornødne Orden, samt faae dem til at slaa de behørigte Folder, bare de om Livet en bred Hoftepude, hvortil Buxerne fastgjordes. Iøvrigt stemmede Dragten med Hollændernes, naar undtages, at Skoene havde røde Hæle, sirede med hvide Prikker, og fortil vare udskaarne med et Hul paa hver Side. Disse Huller belagdes hos de gifte Mænd med hvide Klædes Lapper, "som de unge Karle ey maa bruge".

Kvindernes Dragt var især forskjellig derved, at Dyvekekraven, som var en hollandsk Mode, manglede saavel de Gifte som Ugifte. Grundfarven i den øvrige Dragt var Indigoblaa, medens Rødt og Sort vare fremherskende hos Hollænderne. De gifte Koner bare paa Hovedet en sort Fløiels Hue med flad Pul, som stod høit i Veiret. Under Huen havde de en fin Lærreds Strimmel, stærkt stivet og farvet med Indigo. Om Halsen bare de et bredt, indigofarvet Baand, hvis to frie Ender hang ned over Trøien, som var af sort Klæde med sorte Fløiels Opslag om Haandleddene. Forklædet var af fint Lærred, men farvet med "blaa Stivelse" og Indigo, "og kan saadan et Forklæde, naar det skal toes, med de dertil hørende Species, beløbe sexten til fireogtyve Skilling i Omkostning", – og det var mange Penge dengang.

De danske Amagerinder luxuriere dog mest i Skjorter, og skulde det være rigtig flot, som til Bryllup eller Barselstue, mødte de med ti eller tolv Skjorter hængende "trappevis" over hverandre. Det yderste var af fint sort Klæde. De mellemværende af blaåt Vadmel, kantede med lyseblaa Baand, og det inderste af "Peltsværk formodentlig dog kun fint Lammeskind. Dertil kom blaa Stadsstrømper og sorte Corduans Sko med røde Hæle.

Pigernes Dragt var ligesom Konernes, kun bare de intet Hovedtøi. Deres rige Haar var strøget glat tilbage fra Panden og lagt i tre tykke Fletninger rundt om Issen. For at pryde Haaret vare disse tykke Fletninger gennemstukne af Knappenaale med store, blanke Hoveder, der sadde tæt sammen som Perler~, Om Halsen havde de et indigofarvet Tørklæde med Kvaster i Hjørnerne. Livstykket var af sort Klæde, tæt besat med "Sølvmallier", og derover bares en mørkeblaa, flosset Klædes Trøje. Det besat

mærkes udtrykkeligt i den gamle Beskrivelse, "at de bære Snørliv under Trøien", en Mode, som altsaa allerede dengang fra Hovedstaden var naaet til Idyllens Land, til Amager.

Thi Amager har fra ældgammel Tid været Idyllernes Ø, Christjærns og Dyvekes romantiske Urtegaard, og den mere praktiske Sigbrits indbringende Kjøkkenhave. Til Amager valfartede stundom Dronning Elisabeth for atter at tale Moderlandets Sprog og glæde sig ved hjemlige Omgivelser i de hollandske Stuer. Til Gjengæld maatte hendes indvandrede Landsmænd holde Kjøbenhavns Slot med Kjøkkenurter, og da de danske Amagere saae, hvor meget disse iøvrigt indbragte ved Salg til Borgerne, opgav de deres tidligere Landbrug, og forvandlede Øen til det, den er den Dag i Dag: Kjøbenhavns Kjøkkenhave og Forraadskammer, som navnlig i Krigstid er af den største Betydning for Hovedstaden. Christian den Tredie kunde ikke tage Kjøbenhavn, før han i Juni 1536 havde sat sig i Besiddelse af Amager, og under Kjøbenhavns Belejring 1658 kastede Carl Gustav d. 8. October sine Tropper iland paa Øen, som blev haardt medtagen af de Svenske, der plyndrede og afbrændte Landsbyerne, omhuggede Skovene, og fore haardt frem imod de fredelige Beboere. Men Kjøbenhavn hævnede sine kjære Amagere; thi Svenskernes Sejersjubel varede kun i to Dage. Allerede den 10de gjorde Kong Frederik den Tredie, i Spidsen for Kjøbenhavns Borgere, et Udfald fra Byen og tvang Svenskerne til atter at forlade øen. I de ulykkelige Septemberdage 1807 var Amager atter Kjøbenhavnnernes Frelse. Tusinder af husvilde Borgere, af Kvinder og Børn tyede under de faldende Bombers Bragen til den frelsende Ø, hvis Beboere modtog dem paa en Maade, som seent skal glemmes. Bauronvilles "Livjægerne paa Amager" minder endnu om hin Tid, og i "En Søndag paa Amager" har Fru Heiberg sat Amageridyllen et Minde, der vil bære dens Navn til fjerne Tider. Man har kaldt den en "Duftvaudeville", og med gyldig Grund; thi der er over det Hele netop den Duft af Friluftsliv og naturlig Væren, som vor Tids Patchoulidramaer saa ynkeligt savne.

Nutildags ere Lisbeth og Jockum forsvundne fra øen. Det var Typer, hentede fra Frederik den Sjettes Tid, Personer, samstemmende med de, der skildres i Fru Gyllenbourgs "Hverdagshistorier". Amager er nu i en Overgangsperiode. Store Aktieselskaber have kastet deres Fabriker ud over øen. Damppiberne hvine, Fabriksskorstene udspy deres lange, tunge Røgsøjler – Gjødning, Glas og Svovlsyre breder sig paa Hvidkaalens Plads, og Bønderne tvinges af den stadigt voxende "Amagerbro" ud til mere landlige Omgivelser. Og der har Exner fundet dem. Med aldrig svigtende Lune, med dyb Forstaelse af deres Liv, og med sjelden Trofasthed har han malet dette Galleri af danske Folkefigurer, som aldrig ville forgaa. Lad saa Livet derude støbes om i andre Former, lad Dragterne svinde, og lad "Amagermoer" blive en Saga blot – gjen-

nem Scenens Kunst og Exners Pensel er Amagerlivet sikret, saalænge Danmark bestaaer.

De andre Folkedragter i Københavns Nærhed ere langt mere afblegede, og existere egentlig ikke mere. Man behøver blot at se paa F. C. Lunds "Valdbypige" for at forstaa dette. Som hun sidder der ved Gammeltorvs ærværdige Springvand med sin guldstukne Hue, hvis skarlagensrøde Silkebaand kappes i Pragt med Ærmerne paa hendes Trøje, er hun en Type paa "det København, der forsvinder." Som Valby alt er gaaet op i Hovedstaden og ind i "Vejviseren", saaledes er ogsaa "Valdbypigen" gaaet op i "Valbykonen", denne mærkelige Fremtoning, der i sin Tid ikke vilde benytte Jernbanen "fordi den kom en Time for tidlig," saa at "der ikke blev Tid til at faa Skjørterne rystede sammen, før man sad derinde."

Ogsaa "Skovshovedpigen" er en nu forsvunden Type. Fra min Barndom kan jeg mindes disse slanke, letfodede Skikkelser, som Kurven ikke syntes at tynde, og som under munter Passiar vandrede hen ad den sommerlyse Strandvej, eller i smaa Grupper tog en Kop Kaffe paa Bænkene udenfor "Slukefter". Men da de blev Koner havde allerede "Kapervognene" kapret dem. Saa kom. Dampsporvognen som et Udtryk for Strandvejens Overcivilisation, og den, der nu troer, at Skovshoved er et Fiskerleje, maa være meget langt tilbage i Tidernes Mørke. De pladskende Dampskibe have forlængst jaget Fiskene fra Sundets Vande; Landliggerliv og Kadreiervæsen ere traadte i Stedet for Søens friske, modige Liv, og Skovshovedpigerne dandse nu hos Grøndal med Chignon, Tournure og højhælede Støvler. Sic transit virtus puellarum!

Men den Fisker, Lund har tegnet, er ikke nogen forsvunden Type. Han er tvertimod en ganske dagligdags Figur; thi Hemmeligheden er, at det ikke er nogen National-, men en Arbejdsdragt, han har paa. Det er en dansk Fisker i sin bredeste Almindelighed. De langskafte Vandstøvler, den blaastribede Uldtrøje, det røde Tørklæde og den lave Filthat tilhører lige saa godt Sletten som Humlebæk, Rørvig som Skagen. Han kunde, for den Sags Skyld, ogsaa godt være en Matros fra Kanonbaadene i 1848, en af disse rolige, solide Gutter, som ikke tog Piben af Munden for en Granat – men en Nationaldragt bærer han ikke.

Det gør derimod "Hedebopigen", som med Riven i Haanden byder Beskueren Goddag. Der er en egen sjællandsk Duft, noget Christian Winthersk over denne statelige Pige i Hvidt og Rødt, Danmarks Nationalfarver. Skal man tænke sig en Personifikation af Sjællands frodige Natur, af dets blanke Søer, dets lyse Skove langs de bølgende Kornmarker, da maa det blive en "Dana" just som hende – det har Fru Jerichau ogsaa havt øje for.

Jeg var for mange Aar siden en St. Hansaften ved den hellige Helenes Grav oppe ved Tidsvilde. Der blev valfartet dertil vide fra, og mellem de Valfartende var der

fire Piger nede fra Kjøgekanten i deres Stadsdragt. Jeg seer dem endnu, gaaende Haand i Haand, syngende "den tapre Landsoldat", og spærrende, under Spøg og Latter Vejen for deres Byesbørn, især de unge Karle, som uden mange Complimenter lettede dem over Grøften. Hvor vare de friske, smukke og naturlige! Hvor stemmede deres farverige Dragter med Omgivelserne og dem selv!

Saa kom jeg en tredive Aar senere til et politisk Valg dernede og mødte deres Døtre paa Kjøge Torv, hvor Kandidaten udtalte sig fra et omvendt Mæskekar. Du milde Himmel, hvilken Forandring! Opad Armene langskaftede Handsker, knappede saa stramt, at Overarmen stod spændt og rødblaa. Sorte, tynde Merinoskjoler sluttende stramt om et Bagparti, for hvilket Tournuren var et ganske overflødigt Pyntestykke, Remmestøvler med høje, spidse Hæle, som hvert Øjeblik borede sig ned mellem den ujævne Stenbro, og paa Hovedet nogle Hatte, Fostre af en Landsbymodehandlerindes Fantasi, Mellem- eller rettere Uting af Kjøkkenhaver og forlorne Fuglereder. Og saa Sangen! Ja, den var glemt – nu gik den som "Trippevals" ud paa Aftenen "rundt paa Gulvet", hvor disse stakkels Skabninger troede, at de toge sig ud for de Skillinger, som de havde tjent ved at sælge deres guldstukne Huer og haandbroderede Kraver til omløbende Opkjøbere.

Paa Torvet, tæt ved den improviserede Talerstol, stod en gammel Bonde og røg af en sølvbeslagen Merskumpibe, der saae ud til at have gjort Tjeneste i et halvt Aarhundrede. Knapperne i hans grønne Trøje vare Otteskillinger fra Frederik den Femte; Uhrnøglens Greb en Mark "Frivilligt Offer til Fædrelandet" fra 1808, og paa de hvide Haar havde han den rigtige røde Bondehue, som senere blev fortrængt af den lodne Kaskjet. Nogle af Pigerne, som vare budte paa Boller og Kaffepuns af Karlene, vraltede ham forbi. De syntes at genere sig; thi de saa til den modsatte Side, medens de passerede ham. Men han tog Piben af Munden, prikkede den nærmeste af dem paa Skulderen med Pibespidsen, og spurgte: "Kan I ikke byde gamle Laus Pai Godda', saa fine I er? – Jo, I er nogle nette Tøser, saa rumpespændte I render om!"

Jeg kunde have kysset denne gamle Knark; men jeg lod det være af praktiske Grunde – jeg har altid haft en Rædsel for "Petum optimum subter solem".

De øvrige Folkedragter paa Sjælland kunne hverken i Stil eller Farver maale sig med Amager- eller Hedebodyragten, og Lunds kunstneriske øje har ogsaa opfattet dette Forhold, idet han fra Sjællands øvrige Egne kun har malet en Dragt fra Refsnæs, den lange Odde, som begrænder Kallundborg Fjords nordlige Side. Denne Dragt er ikke smuk, men ganske karakteristisk. Det er en af Egnens unge Piger, som, bindende paa sin Hose, gaar hjem fra Marken, bærende den tunge Mælkespand paa Hovedet, som man i Syden seer Pigerne gaa til Brønden med deres blankt polerede Kobberconcha. Det er en solid, sjællandsk Pige, som ikke er bange for at tage fat, det seer man paa

Holdning og Reisning. Hun gaaer paa sine nationale Træsko ned de blankt polerede Messingbaand saa støt som nogen Frøken til Dands, og for os har denne demokratiske Fodbedækning jo intet i Øjne faldende. Desmere forbauser den de Fremmede:

»Im Jutland, im Jutland
Geht's wunderlich zu,
Da tanzen die Madehen
Mit hölzernen Schuh'« –

sang de preusiske Soldater, da de rykkede op mod Limfjorden, et Bevis paa, at denne Del af den jyske Almuedragt havde vakt deres højeste Forundring.

Der er i denne Del af Riget noget vist solidt og støt i Folkedragten – eller rettere det var der. Man behøver blot at kaste et Blik paa den stoute Bondeskikkelse fra Randers i sine langskafte Støvler, sølvknappede Frakke og spidspullede Hat for at se den jyske Bonde som han er: sindig, bestemt og dog med en lun Skjælm bag øret, naar han kommer til Torvs. Ikke mindre karakteristisk har Lund tegnet os den gamle Bonde fra Mors. Som han der staaer i sin Humlehave, stille, eftertænsom, med den traditionelle røde Bondehue paa Hovedet, er han en udmærket Type paa den nøjsomme, arbejdssejge Befolkning, som Mors huser. Ikke mindre ejendommelig er hans Kollega fra Fur. Vidste man ikke, at Lund havde tegnet denne Skikkelse i Midten af vort Aarhundrede, skulde man tro, at den hørte Holbergs Tider til. Det langt nedfaldende Haar, som viser, at der maa være langt til Friseuren, de korte, sølvknappede Knæbuxer og de mægtige Træsko af en særegen hjemmegjort Form viser os en Type fra en lille, isoleret ø, hvor den moderne Kultur har ondt ved at naa hen, og hvor den derfor heller ikke har formaaet at udlette, hvad der var ejendommelig for Befolkningen.

Af jyske Kvindedragter har Lund leveret et Par meget ejendommelige Figureri "Konen fra Salling" og "Pigen fra Ringkjøbing". Som ved Hedebodyragten og flere andre Landsdragter er Rødt, den nationale Farve, den fremherskende, og, som ved mange andre Folkekostumer, er det Hovedtøjet, som giver Figuren sit særegne Præg. Det hvide, ejendommelige Korsklæde, som gjør en saa særegen Virkning paa det første Billede, overgaaes dog af den ejendommelige Mælkebøtte, som "Pigen fra Ringkjøbing" bærer, og som man skulde tro, at hun havde fralistet sin Kjæreste i et ubevogtet Øjeblik. Saae hun ikke saa alvorsfuld ud, og gik hun ikke med Salmebogen i Haanden, skulde man tro, hun gik til Maskerade; men saaledes gaaer, eller rettere gik, de unge Piger fra Ringkjøbing for halvt hundrede Aar tilbage.

Som Helhed betragtet er der over de jyske Folkedragter noget vist tungt, tæt, vadmelsagtigt, som taler om "det nøjsomme Liv paa Heden." Jo længere man kommer syd paa, jo mere svinder dette Særpræg og giver Plads for lysere, lettere Dragter,

effektfuldere Stil og mere brogede Farver. Man behøver blot at kaste et Blik paa "Pigen fra Dannevirke" for at forstaa det. Den flot opkrampede, lette Solhat, det brogede, rødtribede Skjørt, den kjække Holdning, som selv Aaget ikke formaaer at tvinge, viser os en mere livskvik Race end den, hvortil den tørre Jyde hører. Interessant er det at lægge Mærke til, hvormeget Ærødragten har taget op efter den sønderjydske; men de ere jo ogsaa Gjenboer. Meget ejendommelige ved deres brogede Farveblanding ere ogsaa Dragterne fra Avernakø og Drejø, to isolerede Smaalande under Fyens sydlige Kyst i Nærheden af Faaborg.

Man kan godt paastaa, at det her i Danmark er Havet, som har holdt paa Nationaldragterne; thi af Lunds 30 Billeder er omtrent Halvdelen, og, vel at mærke, netop de mest stilfulde . og ejendommelige, tagne fra vore Smaaøer hele Landet over. Amager, Falster, Bornholm, Fur og Mors, Drejø, Avernakø og Læsø vise os en Række højst forskellige Typer, som staa skarpt mod hverandre uden Overgange. Og Grunden hertil er let at paapege. Havet isolerer, Havet sondrer, og paa en lille ø antager Livet let et stereotyp Præg, imod hvilket det er en Dødssynd at ville gjøre Oprør. De smaa Forhold skaber den store Husflid, men den gaaer i selvstøbte, hjemmegjorte Former, og det Mønster som Væven slaar, arves fra Slægt til Slægt. Naar der paa Bornholm gjøres en skarp Forskel mellem "Førte" (Fremmede) og "Fødte" (Øboere) viser dette netop Hjemmefødningens Utilbøjelighed til at underordne sig det Fremmede; men dog er netop paa Bornholm Folkedragten i saa stærk Tilbagegang, at man næppe mere vil finde Modeller til de to karakteristiske Billeder, Lund har givet af Hus- og Kirke- dragten. Hvad der her, som næsten overalt, har holdt sig endnu, er Hovedtøjet, den saakaldte "Nølle", en hvid Hue med en 2-5 Tommers Pibekrands, prydet med brogede, eller, i Sorg, med sorte Tøjblomster, en højst ejendommelig Hovedbedækning, der især bruges i Omegnen af Nexø, og som Lund har gengivet paa sin "Kirkedragt fra Bornholm". Paa Billedet af den ældre Kone seer man "Korsklædet", hvorimod han ikke har gengivet den fixe Hovedbedækning, som i Form af en meget aparte lille Hue med en i Panden nedløbende Snip af fint Kniplingværk klæder de unge Piger saa fortræffeligt.

Jo stærkere Isoleringen er, desto mere broget, mere mangfoldig bliver ogsaa Dragten. Intet Sted seer man dette tydeligere end paa de smaa, ensomme Øer langs Sønderjyllands Vestkyst. Jeg har allerede ved at omtale Rieters Billeder gjort opmærksom paa det rige Stof, disse Smaaøer have leveret, og Lund har heller ikke været blind for, at der i disse afsides liggende Egne endnu maatte være Meget, som kunde reddes fra Forglemmelse.

Allerede Søndagsdragten fra Ostfeld viser, hvor rig Sønderjylland maa have været paa Dragter i svundne Dage; thi vidste man ikke bedre, skulde man tro, at den-

ne Kvindeskikkelse stod parat til at træde op i en Holbergsk Comedie. Ejendommelighed for disse sønderjydske Costumer er den rige Brystbesætning, som i Form af Sølvperler, Kjæder, Spanger og Snaller bidrager saa meget til at gjøre Dragten baade klædelig og iøjnefaldende. Til disse Højtidsdragter, særlig Kirkedragten, hører endnu en Gjenstand, som Lund ikke har gengivet, trods at den altid spiller en stor Rolle hos den kvindelige Del af Befolkningen. Det er "Hovedvandsægget" eller "Desmerdaasen", som den kaldtes i ældre Tider. Det var et Stykke, som ingen nogenlunde velstaaende Kone eller Pige kunde være bekendt at mangle; den blev holdt i Haanden sammen med Salmebogen og Lommetørklædet, naar hun vandrede til Kirke. Den havde desuden sin praktiske Betydning. I dens øverste Rum laa "Desmersvampen", som kom frem, naar Kirkens kvalme Luft eller en altfor langtrukken Prædiken virkede søvndyssende paa Sindet, og i Fodstykket fandtes et mindre Rum, bestemt til de Sølvskillinger, som under Gudstjenesten skulde klingre i de raslende Bøsser. Baade "Desmerdaasen" og dens Anvendelse er nu længst gaaet af Brug; men disse pragtfulde Stykker findes endnu tilligemed Brystklædets Sølvbesætninger hos Antikvarerne, og pryde nu vore moderne Damers Dragter. Amager udmærkede sig især ved sine Brystspænder og store, af to kronede Løver holdte Hovedvandsæg. Vesterhavsoerne udmærkede sig ved store, vaseformede, med uægte Ædelstene indlagte Desmerdaaser, sande Pragtstykker af landlig Guldsmedkunst og vel skikkede til at finkle i Solskinnet paa Vejen til Kirken. Disse Minder ere blevne bevarede, medens Vesterhavsoernes Dragter ere gaaede sørgeligt tilbage baade i Snit, i Stof og i Farver. Man behøver blot at sammenholde Rieters Folkedragter fra Amrum, Føhr og Romø med de tilsvarende hos Lund for at se, hvor meget de ere falmene. Farverne ere blevne blegere, Sølvbesætningerne ringere, Hovedtøjerne mindre stilfulde, og af det hele rige, næsten orientalske Costume, der gjør Rieters Billeder saa originale, er der nu kun svage Rester tilbage.

Af Folkedragter udenfor det egentlige Danmark har Lund leveret to islandske: en Pige fra Øfjord og en anden fra Mødrevallis, begge saa originale og saa klædelige, at de fortjente at tages til Mønster, hvis man, som Gustav den Tredie i Sverig, vilde forsøge at skabe en nordisk Nationaldragt. Der er en stræng, klædelig Alvor over den første, en Fjeldnats hele Frihed og Friskhed over den sidste, begge mindende om den store Sagatid, hvortil Island var Moder.

Jeg kan ikke slutte denne Text, fragmentarisk og spredt, som den efter sin Natur maa blive det, uden at udtale et alvorligt Ønske. Gid vor Tids Samlerflid og Samlerlyst maatte give et virkeligt Udbytte i national Retning, ikke ved en meningsløs Ophoben af alle Slags, oftest forfalskede Snurrepiberier, men ved et virkeligt Arbejde over, hvorledes de danske Nationaldragter have seet ud, saa langt vi kunne følge dem tilbage i

Litteraturen. Der ligger et rigt Stof i vore lokale Topografier, i Rieters, Senns og Lunds Arbejder, og i, hvad den ældre Maler- og Kobberstikkerkunst lejlighedsvis har gjengivet. Først naar dette Materiale samles og sammenarbejdes kritisk, vil vi faa et virkeligt nationalt Værk over vore nationale Dragter. Alt, hvad der tidligere er leveret – hvor samvittighedsfuldt det end er gjort – er kun Forarbejder til et saadant. Her ligger en Opgave for vort nydannede Folkemuseum, som det, tidligere eller sildigere, maa tage op og bringe til Fuldendelse.

Vilhelm Bergsøe (1835-1911) , 1890.

*Danske Nationaldragter – tegnede af F C Lund
og med tekst af Vilhelm Bergsøe*

*Digitalt genoptryk af 31 farvelitografier fra 1864
efter 2. oplag i 1890.*

Skanninger – Copyright © 13.09.2018 – Frits Lilbæk,
DK 3450 Allerød, Danmark.
ePost: vofl3450@gmail.com

Billedbehandling, tekst-genkendelse, layout, sats og udgivelse ved Frits Lilbæk.

ISBN 978-87-994893-4-3

